

ELMAS DENİZ

Tüketim Alanlarını Görebilmek

Elmas Deniz, Siyah Panteri Görebilmek sergisinde, doğanın ticarileşmesi ve bu ticarileşmenin normalleşmesi haliyle, insanın doğayı algılaması ve tüketmesine ilişkin meseleleri tartışmaya açarak, içinde bulunduğumuz dönemi kendi penceresinden gösteriyor. Bize, ilk bakışta mantıklı görünen matematiksel hesapların, doğanın parasal karşılığını belirleme konusunda nasıl yetersiz kaldığını aktarıyor. Öte yandan, yalnızca duvar kağıdı olarak görmeye alıştığımız temaların hayatımızın köklerinde nerede durduğuna işaret ediyor. Elmas'la sergisi sırasında konuştuk. 14 Haziran'a kadar Pilot Galeri'ye giderek kendi alışkanlıklarınızı sorgulayabilirsiniz.

röportaj mülde metin fotoğraf özkan önal

2012'de Maçka Sanat Galerisi'nde düzenlenen kişisel serginde, fakirliği ve bunun korku odaklı psikolojik yansımaları konu edinmiştin. Şimdi, onlara ek olarak, Siyah Panteri Görebilmek'te ne tür yansımalar görüyoruz?

Maçka Sanat'daki sergi de belirli bir konu etrafında şekilleniyordu, o serginin söz söyleyebilmek için zemin oluşturan bir başlangıcı temsil ettiğini söyleyebilirim. Daha çok bana yönelikti, kendimden referanslar daha fazla yer alıyordu. Siyah Panteri Görebilmek'te yine beni görüyoruz, ama belki de bu kez daha genele yönelen bir halde... Oradan bir parça geldi ve bu sergiye yerleşti. Burada merkezi mesele, ekonomik sistem, tüketim alışkanlıkları ve doğaya nasıl baktığımıza ilişkin; özel mülkiyet ve ticari nesnelerin arasına karşın doğanın nerede olduğunu sorguluyorum. İlk sergide yoksulluk üzerine çalışırken, 'ekonomik hayatın ve getirilerinin alternatifi bir doğa var' tahayyülü içindeydim. Bu durum, bir-iki işte gizliydi. Sonra düşündükçe, doğayı çok fazla tükettiğimizden, para odaklılığımızdan dolayı öyle bir alternatifi de artık mümkün olmadığını gördüm. Ekonominin ve paranın insan hayatının merkezinde olmadığı birtakım yüzyıllar var, ama maalesef bizim içinde bulunduğumuz dönem kesinlikle onlardan biri değil. Bu sergide yaşadığımız anı yansıtıyorum.

Değerler sistemini tartışmaya açtığın bu işlerinde, dürtü diye adlandırılacak yönelimler mi görüyoruz, yoksa yerel analizler yapmayı mı amaçlıyorsun? Çalışmalarında içsellik ve bilimsellik ayrı ayrı nerelerde duruyor?

Eğer bilimsel bir çalışma yapmak istiyorsan, uygun mecranın sanat olmadığını düşünüyorum. O yüzden 'araştırmacı-sanatçı' tanımları bana biraz uzak geliyor. Öte yandan, hiçbir bilgi sahibi olmadan iş üretmek de doğru değil. Elbette ki değerler ve ekonomiyi kapsayan bir araştırma çabam var. Ama sonuç olarak, sergilerde bilgi aktarımından ziyade, "bize ne olduğuyla" ilgileniyorum. Hem önceki işlerim, hem de şimdikiler, istatistiki veya tasvip edilmiş bilginin günlük yaşamımızla arasındaki boşluğa değiniyor. Çünkü değer sisteminden bahsettiğimiz zaman, 'parayla ölçülen değer' gibi karmaşık noktalar ortaya çıkıyor. Günün sonunda parayı kullanan, her şeyi parayla değerlendiren bir hayatın içindesin. Belki de bu sebeple, araştırmacıların yapmadığı, bakmadığı kısımla uğraşıyorum diyebilirim. İçsellik de burada...

Yani, eserlerinde, görülecek nesneler üretmek tamamını aşan, doğrudan toplumla kurulan bağlar söz konusu. O halde, iletişim unsuru sanat anlayışını nasıl etkiliyor?

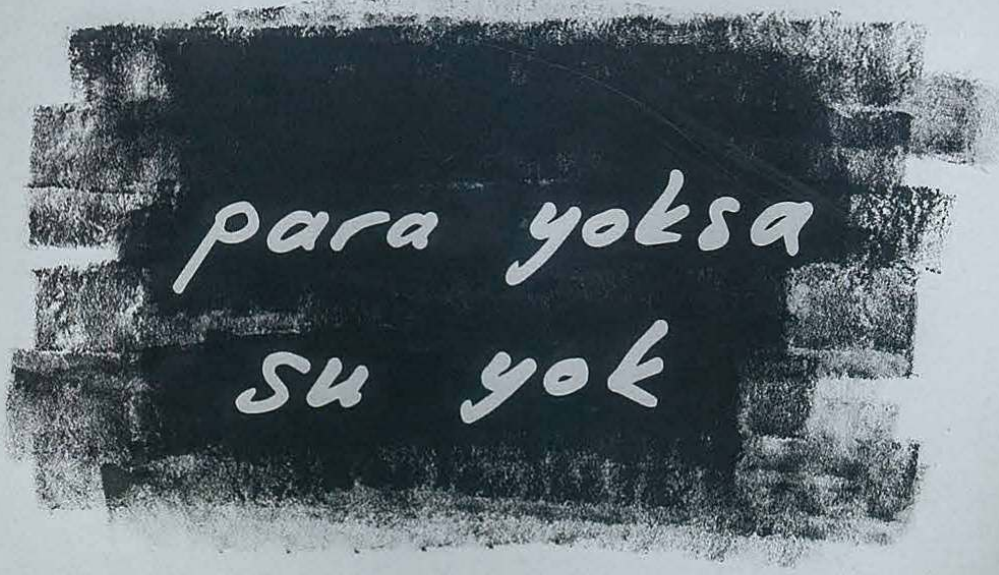
Temelden bir çerçeve çizersem; düşünce üretiyorum, düşünceyle başlıyorum. Çok katı bir teori gibi değil, bir fikrim oluyor ve o fikri en uygun mecrayla dönüştürmeye çalışıyorum. Bazen gelen izleyicinin diğer işlere de ulaşabilmesi için -çünkü bazıları daha kapalı oluyor-yazı kullanıyorum, kafamdaki düşünceyi kapatmak yerine olabildiğince açık bırakmayı seçiyorum, metinli işlerde işleyiş böyle oluyor. Ama aslında hep karıştırıyoruz, bence sanat iletişim amaçlı değil. Sergi yoluyla bir şeyleri gösterme hali yanlış yaratıyor, ve bu yüzden tabii ki sanata 'mesaj kaygısı' tarafından bakılabilir. Ancak sonunda mesaja dönüşse de ben bunu hesaplamıyorum.

Zaman içinde yapmak istediklerinin değişimi, pratiğine nasıl yansdı?

Yıllar içinde, bir defterin köşesine aldığım notun, aradan 6 yıl geçtikten sonra işimin merkezine geçtiğini görüyorum. Ufacık bir not... Hatırlamıyorum bile. İşlerde de bu oluyor. Eskilerden, 2006'da, Çernobil hakkında bir performans ve enstalasyon çalışması yapmıştım. Çok önceden yaptığım bir fasulye heykeli vardı. TOKİ'ye eklenen bir "ağaç" vardı, ondan önce evle ilgili bir çalışma yapmıştım. Gizliden -benim bile tam hakim olmadığım- bir izlek var. Ama her zaman, hepimizin sıkıntısını çektiği böyle bir yaşam tarzının ve onun bu şekilde üretilmesinin dayanılmaz olduğunu bilincinde hareket ediyorum. Biyolojik olarak doğanın parçasıyız ama o kadar büyük bir terk ediş içindeyiz ki, ürettiğimiz kültür hep ekonomiye dayalı, dolayısıyla çok zayıf. Paraya dayanan bir yaşam kültürü yaratıyoruz. 10 yaşındayken bakkaldan bir bardak su istediğimde, para vermeme gerektiren bir alışverişi yapmak zorunda kalmıyordum. Fakat şu an böyle bir şey mümkün değil ve bu durum giderek normalleşiyor. İşlerdeki genel bakışım da, sanırım, tespit ettiklerimi görünür kılmakla veya olan duruma işaret etme inancımınla alakalı.

Siyah panterin sembolik olarak valör ve güç anlamına gelmesi, ironik bağlamda sergiyle nasıl eşleşiyor?

İlk defa serginin ismi, bir işin parçası... Görseldeki panterin güç

Elmas Deniz, Para Yoksa Su Yok, duvar yazısı, değişken boyut, 2014, Pilot Galeri'nin izniyle. Fotoğraf: Radwan Bayraktoglu

simgesi oluşu ve onu kopartıp algılayışımızın, sergiyi okumak için kanal yaratacağımı düşündüm. Ama öncelikle serginin ismi, görünür kılma niyetimden geliyor. İşin merkezinde, küçük, çok önemsiz, çoktan geride bırakılmış, vahşi doğaya ait bir görselle yaptığım jest var. Üstelik kendisi de çok ilginç, o kadar kontrast noksam ki, panter neredeyse görünmüyor. Ben bu panter fotoğrafını çerçeveleden buldum. Ne olduğunu anlamak için yanına yaklaştığımda, çerçeveci, "Onu kim alır bilmiyorum zaten görünmüyor," dedi. Ben aldım ve uzun süre üzerine düşünmeye başladım. Panteri göstermek için üzerine ışıklı mercek doğrultmaya ek olarak da, en çok serginin adı duyulduğu için serginin isminde yer alıyor.

Serginin zeminini oluşturan 5 asırlık meşe ağacı üzerinden yarattığın seri çalışmandan da bahsedebilir misin? Diğerlerine nasıl bağlanıyor?

Serginin bel kemiği, doğanın ticarileşmesini kişisel bir yerden ele aldığım bu çalışma, Stockholm'de İspis'de geçirdiğim 3 aylık sürede -sergideki çoğu işlerle birlikte- gelişti. Öyle ki, sevdiğimiz her şeye, onları satın alarak sahip olmaya alıştık. Ben de, bu ağaca sahip olmak isteğime ve mutlu olmanın ancak satın almaktan geçtiğine işaret ediyorum. Absürd bir durum da görülüyor, parayla ilişkim videoda çok bozuk, paraları yere düşürüyorum. İnsanın doğayı tüketmesine ve sevdiği şeylerle arasında ancak tüketim kültürünün yollarıyla ona sahip olarak ilişki kurmasına odaklanıyor.

Sanat pratikleri, seyircisinin bilinç biçimlerini nasıl yönlendirebilir?

İzleyici adına konuşmaktan kaçınıyorum, ama kendi deneyimlerimden yola çıkarak cevap vereyim: Profesyonel olmadığım başka bir alan için konuşsam, edebiyatın hayatımı etkilediğini söyleyebilirim. Bunu düşünerek, benim çalışmalarımın da izleyeni etkileyebileceğini varsayabilirim. İnsanların bana söylediklerinden de yola çıkabilirim, Stockholm'de yaptığım bir çalışmada, işin yanında, yapmak istediklerimi anlatan bir konuşma yapmıştım, orada inanılmaz yorumlar aldım. Açıklıkla bakan herkeste yeni düşünceler türüyor ve bu bir anda kendiliğinden oluveriyor.

Estetik kaygılar hissettiğin oluyor mu?

Ben de gegen gün düşündüm bunu; evet, oluyor. Bu kadar düşünceyle ürettiğinde hiç estetik kaygı yoksa, o düşünceleri oturup yazmayı seçersin. Yaptığım desenleri buna örnek verebilirim. Ağacın fiyatını farklı şekillerde hesaplayabilirdim, ama açıkçası insanlar araca binip

bu sergi alanına geliyorlarsa, ben de "yapılmış" bir şeyleri göstermek istiyorum. Estetik benim işlerimin önemli bir parçası; kenara koymuyorum, estetik olan unsurlarla olmayamı birbirine karıştırıyorum.

Kolektif oluşumların içinde yer aldığını düşünecek olursak, sence eleştirel sanat Türkiye'de nasıl bir değişim veya oluşum içerisinde? Sen nerede duruyorsun?

Üretkenim ama popüler piyasada ilgi çeken şekilde çoğunlukla çalışmıyorum. Kolektif olarak bir de görünmeyen taraf var, mesela başka insanlarla içinde bulunduğun ciddi diyaloglar... Kişiler, sergiler aracılığıyla konuşma alanında buluşabiliyorlar. Kolektif faaliyetlerde ise, insanların çok daha aktif olduğu yıllara göre şu anda düşüş yaşanıyor. Piyasa konuşmaları işin içine daha fazla dahil oldu. Ben görünürle, ilginç olanı ayırıyorum. Uluslararası alandaki ilişkilerimden dolayı da buradaki anaakım ilgileri önemsemediğim zamanlar olduğunu fark ediyorum.

Sanat çalışmalarının yanında aynı zamanda yazı ve röportajlarını yayınlıyorsun. Disiplinler aşırı çalışmak bireye ne gibi getiriler sağlıyor? Sana neler sağlıyor?

Çeşitli açılardan sanatın üretim ve dağıtım ilişkileri hakkında içeriden ve farklı perspektiflerden bir bilgi ediniyorsun, zaman zaman bu durum beni bazı şeylerden alıkoyuyor, daha içine kapanık veya aşırı eleştirel yapıyor. Kolektif faaliyetlerden bahsederken uzunca anlatmadım ama ben sadece "sanatını" yapan sanatçı karakteri değilim. Yalnızca kendi yaptığım sanatla da ilgilenmiyorum, herkesin neler yaptığını merak ediyorum. Küratörün veya sanat eleştirmeninin rollerine atladığım oluyor. Eskiden sanatçı böyleydi, şimdi ben de öyle yapıyorum ve hepsinin sanat pratiğimin parçası olduğu fikrini kabullendiğimden beri rahatım. Hepimizin böyle olabildiğini, sanatçıların yazı yazmalarını çok seviyorum.

Yazılarının öne geçtiği zamanlar oluyor mu?

Art Agenda'ya sanatçı perspektifinden biennial yazdım, Zihinsel Mekan serisinde ise editör olarak yazarlarla çalışıyorum. Bir sene boyunca blog yazdığım dönemde sergim yoktu, küratörlük yapmıştım. Ama hiçbir zaman sanatı bırakmadım. Yaptığım her şeyi "sanatçı" olarak yapmaya devam ettim, benim tanımım geniş. Yazıyı önemsiyorum çünkü iletişime derinden bağlanıyor. Sergideki iletişim unsuru ve hatta belki üretim de, sonrasında yayınlanan yazıyla sağlanıyor, buna sanatçının verdiği röportaj da dahil...